En lyrikantologi

EN BOK SOM lyrikälskarep kan ha mycket nöje, mycken behållning av är *The Norlin Book of Lyrics* (Norlins förlag, 11 kr.). Den innehåller — på originalspråken — ett urval av engelsk, fransk och tysk poesi från 1200-talet fram till vårt eget sekel. Urvalet har ombesörjts av *Daniel Andrée*, och Karl Vennberg har författat ett förord till antologin, vilken omfattar bortemot fyra hundra sidor.

Det är angenämt att bläddra i en bok sådan som denna, att återfinna gamla bekanta och eventuellt göra en och annan nyupptäckt. Den engelska avdelningen är den mest omfattande, och det är helt naturligt: lyriken har på engelskt område strömmat rikare än i något annat europeiskt land. Antologin framhäver i synnerhet den engelska 1600-talslyrikens originalitet och djup (Milton, Marvell, Donne, Vaughan, bland andra). Blake och Emily Brontë är ett par andra diktare som tydligen ligger utgivaren särskilt varmt om hjärtat; Gerard Manley Hopkins nydanande lyriska konst uppskattar han tydligen också, liksom Francis Thompsons poesi. Påfallande magert är däremot Yeats förebråd i detta urval. Anmälaren kan för sin del inte se det begripligt i att tilldela Yeats en halv sida, medan A. E. Housman, som i och för sig ingalunda, skall undervärdigas, får närmare två och Lionel Johnson bortåt fyra sidor.

I den franska avdelningen ligger man bland mycket annat märke till några diktare av den allderles inte lättillgänglige 1500-talsskalden Maurice Scève. Men varför skall t. ex. Jules Laforgue och Tristan Corbière exkluderas? Om utgivaren menat att de är för "svåra", har han undanryckt grunden för ett sådant argument just genom att plocka in sådana skalder som den nyss nämnde Scève eller Paul Valéry.

I det tyska avsnittet är särskilt barockdiktningen fylligt representerad; den har också speciella förutsättningar att uppskattas av vår egen tid, så rik på katastrofala tecken. Hölderlin och Novalis ges också tillbörligt utrymme, liksad Platen. Ja, denna antologi är över huvud taget en glädjande händelse och väl värd att uppmärksammas av den lyrikläsande allmänheten.

JOHANNES EDFELT

Lärt och roligt om litteratur

ÄVEN I SIN SENASTE essisamling (*Den svenske Faust*, Gleerups, pris 9: 50) framträder professor *Algot Werin* som en forskare med ovanlig förmåga att i sammanträngd form ge vägledliga analyser och idéhistoriska perspektiv. Han ger åtskilligt nytt av upplysningar och uppslag, men det nya smältes nästan- omärkligt in i lätt tillgängliga sammanfattningar; det blir till Werins förtjänster att han inte dalltar med sina fynd. Ett fint och balanserat omdöme präglar framställningen; någon gång får man även den kloka försiktighetens avigsida i en tendens till det konventionella och färglösa, främst vid anknytningen till aktuella problem (Sång och strid, Nordiskt frihetsarv).

Werin är en av våra främsta Tegnérspecialister, och två av uppsatserna behandlar Tegnérs kärleksdiktning och Tegnérs mjältsjuka. I båda fallen betonas — under till större delen indirekt kritik av andra författare — hur litet vi egentligen vet om Tegnérs erotik och om upprinnelsen till hans sinnessjukdom. Tegnér har, trots att hans kärleksdiktning ej är särskilt betydande eller omfattande, fått stadgat rykte som erotiker, till stor del på grund av att han i tal och brev skröt med sina upplevelser. Werin utgår liksom Böök från att detta rykte är överdrivet; dock stöder han icke såsom Böök denna uppfattning på den gängse naiva fördomen att skryt över erotiska framgångar är ett bevis på misslyckande. Vad man kunnat fastställa tyder emellertid snarare på en stark sensualism än på segerrika passioner; att Martina von Schwerin sade nej är sedan länge väl känt, äldre påståenden om en förbindelse med Emphrosyne Palm är nu vederlagda, och man är inte en gång säker på hur det var med Emili Selldén. "Denne ryktbare erotiker har gått genom livet med observerande passioner", det blir Werins med någon tvekan framförda, men åtminstone för närvarande starkt motiverade slutsats.

Den kritiska synpunkten dominerar också den lika utmärkta uppsatsen om Tegnérs mjältsjuka. Slaganfallet 1840 och den följande sinnessjukdomen har sedan länge förklarats vara bevis eller åtminstone starka indicier på att Tegnér led av konstitutionell psykisk ohälsa; den depression på 1820-talet ur vilken dikten Mjältsjukan föddes blir enligt denna uppfattning ett led i utvecklingen av sinnessjukdomen, och de kända kastningarna mellan melankoli och upprymdhet anses visa sjukdomens manisk-depressiva art. Om de flesta människor, och åtminstone om de flesta skalder, lär det emellertid inte vara svårt att införskaffa sådana uppgifter om lynnesväxlingar som i efterhand kan tolkas på liknande sätt. 1820-talets själskris skulle, betonar Werin, sannolikt inte ha omtalats i dylika sammanhang om inte 1840-talets ostridiga sjukdom kommit. Efter en översikt av debatten stannar Werin därför på samma ståndpunkt som han intog för över tjugu år sedan: det är dis-kutabelt om inte slaganfallet är det primära och sinnessjukdomen det sekundära.

Sedan advokaten Hemming-Sjöberg skrev sitt grundläggande arbete om rättegången mot Carl Jonas Love Almqvist (1929) på mun allmänt ha erkänt att Almqvist verkligen var skyldig till mordförsök på sin gäldenär, yttmästaren von Scheven. Även Werin böjer sig i detta stycke för Hemming-Sjöberg bevisning. Men han vänder sig mot dennes tes att Almqvist vid mordförsöket och flykten skulle ha innehaft de betydande summor som han genom inkasserings blivit skyldig von Scheven. Detaljen är inte oviktig: Almqvist framstår i vida mörkare dager om han velat mörda von Scheven för att njuta av en nyförvärvad förmögenhet än om han begått mordförsöket sedan han gjort av med pengarna och bragts till det yttersta. Werins bevisföring kan här inte följas; den synes emellertid vara utomordentligt väl grundad, både psykologiskt och rent sakligt: om uppgiften att Almqvist efter mordförsöket och före avresan från Sverige lånade pengar är riktig, måste den väl anses avgörande.

Några av de mest intressanta uppsatserna avhandlar Goethes betydelse för svensk litteratur. I "Den svenske Faust" talas om hur skilda svenska författare uppskattat och påverkats av Goethes stora dramas: Geijer, Viktor Rydberg, Strindberg och Heidenstam ställs i första rummet. Betriffande Strindberg betonas att denne i Mäster Olof teknar en romantisk och idealistisk Faustbild, i mycket lik den Faust som Rydberg gjorde till representant för tidens politiska och religiösa liberalism; tio år senare kan påverkan från Goethe — om också främst från Nietzsche — spåras i porträttet av fiskerintendenten Borg ("I havsbandet"), "en modern Faust, en naturvetenskapligt bildad, andligen emancipered övermänniska"; då ännu något senare Strindberg sysslar med "de ockulta vetenskaperna" framstår han själv som "den svenske Faust", men han påminner nu om "den ursprunglige doktor Faustus": trollkarlen och svartkonstnären, inte om vare sig Goethes eller Rydbergs kulturverade humanist. Kanske kan man diskutera det mellersta ledet i detta perspektiv: är inte Borg snarast lik Strindberg i dennes vetenskapligt-vidskepliga skede och därmed också — i sin blandning av naturalism och lättrogen spekulation — mindre "en modern Faust" än just "den ursprunglige doktor Faustus"?

"Skald ser jag överallt, men människan ingenstädes", skrev Tegnér om Goethe. Werin citerar orden i en uppsats "Goethe och vi", som går ut på att försvara Goethe mot dem som funnit hans berömda harmoni irriterande och onaturlig. Goethe ville visserligen, skriver Werin, "anpassa sitt liv efter sin konst, och han gjorde konst av sitt liv; det ligger i detta något som är stötande för mänsklig känsla". Men likväl är den förebråelse som ligger i Tegnérs ord helt ogrundad. Werthers författare kan man inte beskylla för brist på "mänsklighet": Goethe var inte heller i sitt handlingsliv "oberörd och oengagerad"; tvärtom var han — det visar det i Herzresan beskrivna försöket att bistå en okänd olycklig — "hjälpsam, och han drog sig inte för arbete som andra lika gärna hade kunnat uträtta". Goethes individualism, humanitet och tolerans vinar hans djupa mänsklighet, hans starka känsler och hans känslor för människorna.

Med allt erkännande åt vad Werin här säger förefaller det som om han tagit för lätt på problemet. De många som med en stor beundran för Goethe förenar inte en antipati, men en brist på värme för hans person behöver inte vara okunniga om eller okänsliga för allt detta. De behöver inte ens, eller i första rummet, vara irriterade över det olympiska, balanserade, förnuftiga av klarsyn och jämvikt. Vad de menar synes Werin själv ha antytt då han efter det nyss citerade uttalandet om Goethes hjälpsamhet skriver: "Det låg medveten strävan i allt detta. Goethe ville inte försumma det praktiska. Han ansåg att hela personligheten borde utvecklas, ingen del fick bli förkrympt, snedvriden eller förhärdad." Det är väl det berikade i denna livsstil, själva den förträffliga hushållningen med sig själv som ger ett intryck av torrhet och oberördhet. Men härtill kommer något annat. Den som så skickligt värdar personligheten, så klokt ser till att erfarenheter och känslor av lämplig art tillförs det egna jägets skattkammare, den blir också benägen att i yttre och inre händelser se något som kan utnyttjas, omätas, omformas för produktion. Naturligtvis gäller detta i viss mån alla författare, och i något mindre mån alla människor — att ångra och förkasta stör upphyggandet, eller känns åtminstone så. Men den åldrande Goethe liksom den åldrande Thomas Mann ter sig som specialister i denna blott på den egna personens fulländande inriktade framstegsfilosofi. Liksom Hegel lyckas impassa större tilldragelser i ett schema om mänsklighetens framsteg, tycks dessa båda snillen ha lyckats inpassa det mesta — från krig till personliga svagheter och synder — i ett schema för den egna utvecklingen. För många måste denna lysande andliga ekonomi vara tvivelaktig vid sidan av en Tegnérs eller en Dostojevskijs språng mellan passion, ångest, hopplöshet och tro. Det går inte att sudda ut skillnaden mellan olympiern och den kämpande människan.

HERBERT TINGSTEN

KONSTKRÖNIKA

Fernand Léger: Samlaren.
Samlingsutställning: Galerie Moderne.

LÉGER: Ur "Cirque"

I LYXBÖCKER som Matisse, Braque och nu senast *Léger* har släppt ut är texten skriven med samma hand som har gjort bilderna. Man kommer att lätta på det intima sambandet mellan skrivtecken och tuschmålning i Kina. Här blir det något av samma fria, dekorativa enhet av text och bild, men något mer påtagande infästande kan naturligtvis detta sätt att göra böcker på inte få, som är så exklusivt ett det reder sig utan typografi. Här är inte bara bilderna, utan också textsidorna litografarade, och det faller sig naturligt att de ställs ut tillsammans i lösa ark som originalgrafik hos konsthandlare, vilket så mycket lättare lärer sig göra som franska bibliofilverk sända ut ohäftade.

Légers lyxbok, som man i denna form nu får göra bekantskap med på Samlarens utställning, heter "Cirque". Man förstår att cirkuslivet med sina grälla effekter, sina hårt stilserade clownmasker och mekaniskt utvecklade, standardiserade rörelser måste utöva en konstnärlig lockelse på Léger. Jag vill inte påstå att bilderna är utnyttjeskulla i den meningen att de utsäger mycket mänskligt om modellerna — konstnären vägrar, som katalogförordets författare, Maurice Jardot, så riktigt uttrycker saken, förtrollande att "ge några affektiva värden åt, människokroppen, vilken han behandlar som ett kändolist föremål" —, men de nästan brutalt dragna, ormande konturerna och de starka, oblandade färgerna, kornblått, ettergrönt, cinnober, rosa etc, utstrålar en vitalitet, en robust kraft och friskhet som glöder ögat och verkar direkt stimulerande. Det är enkla, om man så vill grova bilder, men de har en bildmässig slagkraft, som kommer det mesta att vid jämförelse te sig blackt och halvhjärtat.

Galerie Moderne har bara samlat fyra konstnärer till sin samlingsutställning. Den konstnärliga tyngdpunkten bildar en människokollektion av Eric Hallström; det är saker som ger sinnesintrycken med en utomordentlig friskhet och intensitet. I jämförelse med dem kan det inte hjälpas att Tord Lauder-Engström bilder ter sig litet matta trots den höstliga färgglöden i några av Lappslandsvyerna. Från Lappland har också Yngve Ahlenius hämtat sina motiv. Det är inte fjällvärldens vildhet han har skildrat. Han har en stillsam, lyrisk läggning och dröjer med förkärlek vid det stora lugnet och de mjuka, luftiga perspektiven. Olle Carlström är en debutant med ungdomlig framtidsanda. Han rör sig ogenerat med de modernistiska formlerna, okänsligt och ganska lättvindigt, men ändå inte utan talang.

YNGVE BERG

Ett knippe kalendrar

KALENDERN — av typen årsöversikt — almanacka — uppslagsbok — har blivit den verkliga bestsellern. Upplagorna på uppemot 200.000 exemplar annonseras på förstättsbladen, och köpare och distributörer uppmanas att försse sig i tid. Konkurrensen mellan de olika kalendrarna har stegrats, och förfiggarna bemödar sig att ge så mycket som möjligt för den faktiskt mycket ringa slant de små röda och blå böckerna betingar. Standardmaterialet — solens upp- och nedgång, årets kvatembertorsdagar, världens största broar osv. — presenteras i allmänhet i diskret petit på så få sidor som möjligt för att låta de aktuella artiklarna dominera.

I särklass bäst är för året *Tidens kalender* (3:—), som nu kommit ut i sin 30:e årgång. Kalenderns håller linjen från föregående år: den egentliga årsöversikten skärs ned till ett 50-tal sidor koncis och vederhäftig text, medan tyngdpunkten läggs på ett stycke tidshistoria, i år "Ungdomen och samhället". Gunnar Boalt skriver om arv och miljö och Gustav Jonsson om sin barnby, den senare utan att tala alltför mycket i egen sak och med en respekt för andras synpunkter som inte är alltför vanlig inom en kalenders ram, där åsikter gärna läggs fram som fakta. I Erland von Hofstens översikt över vart vårs pengar tar vägen ges den ganska förbluffande upplysningen att hos våra familjer med barn den genomsnittliga utgiftssumman per år ligger så högt som vid drygt 10.000 kr. Som jämförelse verkar det måttuliga existensminimum för makar i Stockholm, 900 kronor, oerhört lågt tilltaget.

Greta Bolin ger en glatt illustrerad översikt över de senaste årens barn- och ungdomsböcker, och Eva von Zweigbergk rekommenderar — en smula över matinéslinjen — det och angränsande problem en glidande åldersgräns för barntillåtna filmer. Om barnens vardag talar Stellan Arvidsson i en artikel som reformer och skolreformer. Johannes Wickmans strikespolitiska översikt, "Asiens uppvaknande" verkar vara skriven före Korkreaktionen, men är just därför kusligt aktuell. Wickmans spådomar ser ut att slå in.

Almanack för alla (Norstedts, 3:85) förefaller att vila betänkligt på sina lagrar numera. Från den allmänna toftigheten skiljer sig praktiskt taget endast konst-, film- och teaterkrönikorna, som har sitt givna värde. Kalendern bjuder i övrigt bara på två intäga utsvep de rena årsöversikterna, och dessa behandlar så perifera ting som fallskärmsutbildning i Sverige och engelska adelstitlar. "Helt sikert", skriver adelsintroduktören, "finnas många som le ett stilla leende då de finna att ett ämne som det ovanstående inkärtatar på utrymmet i en mutida kalender." Risken finns att en och ano i blir förargad också.

Bildmaterialet förefaller egendomligt redigerat. Från Korea har bara kommit med en middig framk (!) karta, inga fotografier, medan t. ex. årets Eugenmedaljörer presenteras på helsida. Norstedts har resurser att göra något betydligt bättre.

Svenska kalendern (Almqvist & Wiksell, 3:75) är som vanligt den utförligaste rena årsboken, klart och redigt uppställd. Årets specialartikel behandlar det svenska tabellverket, illustrerad med ett faksimile över den första befolkningsstatistiken från 1721.

Marinkalendern (Sveriges flotta, 3:75) bar fått en ny flotta att redovisa från i fjol, den indonesiska. Kalendern är som vanligt rikt illustrerad och nyttig för fackmannen.

Värre till uppställningen och satt med svårläst stil är Federativs *Arbetarekalendern*. (5:—.). Karin Schultz har skrivit en tesierkrönika med goda debattuppsiag, i övrigt är de många artiklarna oftast både omotiverade och osignerade, besynnerligast en underlig historia om Bollingbroke.

I *Arbetarkulturs Vår bok* (2:75) lyser Sovjetunionen stort och rött på mittuppslagets världskarta, och liksom tidigare är är kalendern politiskt på gränsen till det tråkiga. Upplaga 100.000 ex.

Av en annan typ är *Hemmets kalender* (Ahlén & Åkerlund, 3:25), snarast en julbinding i bokformat. Den vänder sig till den trofigen alltmer sällsynta typ av berear vilkas tid snarare går åt till klädval, cocktailskakning och inlärande av ångelmer än till bekymmer för kvarskatt, barnskrik och avbetalning på radion. Kar de Mumma, som är sin broder Sven Za medredaktör, har skrivit en höjsam anhjukthistoria, medan Karl Gerhard och Gösta Knutsson — som åker så ofta mellan Uppsala och Stockholm — blir få vara slutpoträtterade vid det här laget. Sven Tuuba i frack, stödd mot en brännvinsbagge och med snapsglas i hand, är en anstående bild.

KFUM:s julkalender (Tryngelförlaget, 4:—) presenterar i år England i en serie oprtentiöss och ofta välskrivna artiklar. Boken är elegant illustrerad.

SVEN ANER.

Frivillig morgonandakt avstyrks.

Ett förslag av kristendomsläraruna vid Eskilstuna läroverk att införa frivillig morgonandakt för läroverkets hela högstadium kan inte nu tillstyrkas av skolöverstyrelsen, som anser att regeringen bör pröva frågeställningen först i samband med det slutliga ställningstagandet till hela frågan om morgonandakten.

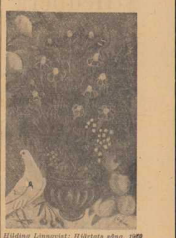

Hilding Linnqvist: Hjärtats sång. 1949

KONSTREVY
nr 6
Stort nummer

En återblick: 25 års skandinavisk konst passerar revy. Grepper är bl. a. Tyra Lundgren, Haavard Bostrup, Jan Zibrandtsen och Ole Mathé.

Otte Sköld, Lennart Rodhe, Adam Fischer, Georg Jacobsen, Ager Jorn, Henrik Sörensen, Axel Revold, Georges Braque, Jacques Villon och Jean Bazaine ge konstnärernas synpunkter och minnesbilder från det sista kvartsseklet.

Ett perspektiv i tiden skänker Gunnar Ekelöfs inteyck från artistgrotterna i Lasseaux.

Utsökta bilder i färg och svartvitt.

Pris kr. 10:—

"Inkräktare i stoftet" måste beteckna som en av de väsentligaste böcker som kommit till oss från andra sidan Atlanten." GMP

William Faulkner
INKRÄKTARE I STOFTET
Redan i 8:e tusendet 10:—, inb. 14:—
BONNIERS

"Den utklassar i spänning en detektivthriller och het kärleksroman." *Uno Eng i AT*

Yngve Lyttkens
DOMEN ÖVER
MAGDALENA RUDENSKÖLD
11:—, inb. 15:—
BONNIERS

"Han fyade verkligen den första och viktigaste betingelsen för en berättare: *han kunde fabulera... han visste mycket om människor . . . han var en gestaltare.*" *Göstas Attorps i SoD*

Fritz Thorén
Svart madonna
Fullföljer linjen från de tidigare succéböckerna *Kärlek och Aktenskap.*
9:e tusendet. 14:50, inb. 18:50
BONNIERS

Bellmanspriset till
EVERT TAUBE
Hans senaste
PEPITA DANSAR
11:50, inb. 15:— Ill.
Evert Taube
SAMLADE VISOR
Sju sjömansvisor och Bysan Lalli samt Flickan i Havanna
Fritiof Andersons vishok
Himlajord
Den Gyldene Fredens ballader
Bröllopsball'er och excenirin
Kärlekvisor och sjöhalkade; och visorna ur På kryss med Ellinor
Ultramarin
Sjösalaboken
Ballader i Bohuslän
Pris per volym häft. 4: 50, inb. 7: 50
BONNIERS

Er räddningsplanka
för julklapparna
Den ska jag ge till
Stockholms slott och dess konstskatter
45:—, inb. 55:—, hfr. bd. 70:—, helt skinnbd 135:—
Ails tiders Wodehouse
24:—, inb. 30:—
Charles Dickens
Pickwickklubben
med originalillustrationer
22:—, inb. 30:—, hfr. bd. 37: 50
Einar Wallquist
Bilder från mina Lappmarssår
17: 50, inb. 23:—
Stea Bergman
Vildar och Paradisfåglar
16:—, inb. 21:—
Artur Lundkvist
Indiabrand
17: 50, inb. 22: 50
Hans Pettersson
Med Albatross över havsdjupen
15:—, inb. 20:—
Margit Abenius
Drabbad av renhet
En bok om Karin Boyes liv och diktning
18:—, inb. 23:—
Archibald Douglas
Jag blev officer
20:—, inb. 25:—
Emilia Fogelklou
Barnu·ad
11: 50, inb. 15:—
Yngve Lyttkens
Domen över Magdalena Rudenskköld
11:—, inb. 15:—
Bertil Malmberg
Ett stycke väg
12: 50, inb. 16:—
Pär Lagerkvist
Barabbas
9:—, inb. 12: 50
Sigfrid Siwertz
Slottsfinal
11:—, inb. 15:—
Sivar Arnér
Vackert väder
8: 50, inb. 12:—
Pearl Buck
Fränder
13: 50, inb. 17: 50
Richard Llewellyn
Några blommor åt Shiner
15:—, inb. 19: 50
Samuel Shellaberger
Kungens kavaljer
14: 75, inb. 19:—0
Stieg Trenter
Lek, lilla Louise!
9: 50
En önskelista är för julgåvor lika värdefull som tillbakablick
BONNIERS

"Den lär oss skratta i en tid som har ont om plats för skratt" *säger Gunnar Ekelöf i BLM om*
Torsten Kassius
DEN GAMLA FABELN
OM TÄLJE TOKAR
Andra Boken
I originellt och trevligt pressenboksformat
10:—
BONNIERS

Einar Malm
INGENTING LEVER LÄNGE
Dikter
"En mogen diktares mogna verk, strängt och tuktat... en rik samling." *Stig Sjödin i AT*
6: 50
BONNIERS

"kommer en att höja av förtjusning och glädje"
NÅGRA STYCKEN I NÅGRAS TYCKEN
"Julens gladaste bok"
ST.
Årets mest sålde kåsör!
Gebers
8:50

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.